

ÇALIŞMA HÜRRIYETİNİN TAHDİDİ VEYA MEN'İ SUCU

Doçent Dr. Sahir Erman

§ 1. Korunan hukukî menfaat :

1 — Kanunumuzun 201 inci maddesinin 1 inci fıkrasında «Her kim cebrü şiddet veya tehdit ile veya her ne suretle olursa olsun san'at veya ticaret serbestisini tahdit veya menederse bir aydan iki seneye kadar hapis ve otuz liradan yüz elli liraya kadar ağır para cezasına mahkûm olur» denilmek suretile tanzim edilen bu fiilin tecrimile himaye edilmek istenen hukukî menfaat, fikrimizce iki şekilde mütalâa edilmek iktiza eder.

Filhakika sözü geçen suç, evvelemirde şahsî hürriyete taallûk eden bir menfaati korumaktadır ve bu menfaat te ferdin her türlü cebrü şiddet ve tehditten azade olarak çalışabilmesini, iş ve san'atını ifa edebilmesini teminden ibarettir. Gerçekten maddenin sevk şeklinden de, san'at veya ticaret serbestisi men veyahut tahdit edilen ferdin — ki bu ferd işçi veya işveren de olabilir — himaye edildiği anlaşılmaktadır. Demek oluyor ki esas itibarile, ferdî bir menfaatin korunması mevzubahistir¹.

Fakat bundan başka san'at veya ticaretin yahut, daha yerinde ve umumî bir tâbirle, çalışma hayatının her türlü cebrî müdahaleden azade olarak cereyan etmesini temin etmek gibi millî ekonomiye taallûk ve teferru eden, umumî mahiyette bir menfaatin himayesi de mevzubahis hükümlerle, teminat altına alınmak istenmektedir. Hattâ fıkranın sevk suretinden bu mâna da istihraç edilebilir.

Filhakika 201 inci maddenin 1 inci fıkrasında başka bir ferdin değil fakat sureti umumiyede san'at veya ticaret serbestisinin tahdit veya men edilmesinden bahsedilmekte, böylece çalışma nizamının normal olarak cereyan etmesi gibi umumî bir menfaatin güdülüğü de işrâb olunmaktadır.

Fikrimizce tetkik mevzuumuzu teşkil eden suçun himaye ettiği bu muzaaf menfaattir ki, bu suçun ayrı bir fasılda nizamlanmasını haklı gösterebilir. Filhakika 201 inci madde ile korunan menfaatin sadece ferdî olduğu kabul edilirse, bunun ayrı bir fasıl halinde tanzim edilmesinin

1) MANZINI, *Trattato di diritto penale italiano*, C. IV, Torino 1921, sah. 716.

sebebi anlaşılabilir. Zira çalışma hürriyeti ayrı ve farklı bir hak, müstakil bir hukukî kıymet olarak mevcut değildir : bilâkis insan faaliyetinin, insan şahsiyetinin en mümeyyiz ve bariz bir tezahür şeklidir ve bu sebeptendir ki esasta ihlâl olunan menfaat şahsî hürriyet olup bu ihlâlin de «şahs hürriyeti aleyhinde cürümler» meyanına ithali gerekirdi².

Halbuki maddenin sadece ferdî ve hususî değil, fakat aynı zamanda kollektif ve umumî bir menfaati de koruduğu göz önünde tutulduğu takdirde ki, ayrı bir fasıl halinde nizamlanmasının sebebi anlaşılır. Nitekim 1930 İtalyan Ceza Kanunu bu suçu «İktisadî nizam aleyhine cürümler», bâbının «san'at ve ticaret aleyhine cürümler» adını taşıyan üçüncü faslında nizamladığı gibi Fransız Ceza Kanunu da «İmalâta, ticaret ve san'atlara müteallik nizamların ihlâli» başlığı altında toplamıştır. Bu keyfiyet te her iki kanunun ferdî menfaatten çok âmme menfaatine ehemmiyet izafe ettiklerini ve suçun tasnifinde bu son cepheyi üstün tuttuklarını açıkça ifade eder.

Şurasını da belirtelim ki maddede bahsedilen «sanayi ve ticaret serbestisi» ni çalışma hürriyeti şeklinde, daha doğrusu sınaî ve ticarî çalışmanın serbestçe icra edilmesi suretinde anlamak lâzımgelir³. Nitekim fasıl başlığında «İş ve çalışma hürriyeti» tâbiri sarahaten kullanılmaktadır. Keza mehzaz kanunun müzakereleri sırasında bu suçun «çok defa karışıklık ve zarara sebebiyet verdiği» ve çalışma hürriyetinin ihlâlinden «âmme intizamı ve umumî hayır bakımından vahim mahzurlar» doğabileceği ifade edilmiştir⁴. Fakat kanunda «san'at» ve «ticaret» tâbirleri istimal edildiği cihetle, bu tâbirlerin mânasını tespit etmek, korunan menfaatin hududunu çizmeğe yarayacak ve böylece ne gibi iş ve çalışmaların mevzubahis madde ile temin edilen himayenin dışında kaldığı anlaşılacaktır.

2 — Evveleminde bu san'at ve ticaretin *meşru* olması lâzımgelir. Yani kanun dairesinde icra edilen bir san'at ve ticaret mevzubahis bulunmalıdır. Muayyen bir san'at ve ticarete kanunen vaz'edilen tahdit veya memnuiyetlerin, çalışma hürriyetinin tahdit ve men'i şeklinde anlaşılamiyacağı izahtan varestedir. Maahaza san'at veya ticaretin mahiyet ve nev'i bakımından kanunda bir fark gözetilmiş değildir⁵.

2) NOSEDA, *Dei delitti contro la libertà* in PESSINA *Enciclopedia del diritto penale italiano*, C. VIII, Milano 1909, sah. 1039.

3) MANZINI, *s. g. e.*, sah. 719.

4) LASCHI, *I delitti contro la libertà del lavoro*, Torino 1903.

5) MANZINI, *loc. cit.*

Keza suç san'at ve ticaretin *bütün taraflarına* karşı işlenebilir. Bu itibarla gerek işverenler ve gerek işçiler bu suçlara hedef olabilirler⁶⁾.

Bununla beraber san'at ve ticaretin dışında kalan çalışma şekilleri maddenin şümulüne girmezler. Nitekim «san'at ve ticaretin bir vasıtası olmayıp ta ferdi teşebbüsün serbestçe icrasını ifade eden çalışma hürriyetine tecavüzleri de tecrim maksadile» mehz kanununun 165'inci maddesine *çalışma* ibaresinin ilâvesi mevzuunda İtalyan Meb'usan Meclisi Komisyonunca yapılan teklif nazara alınmamış ve maddeye bu yolda bir ilâve yapılmamıştır⁷⁾.

Böylece şahsî şekilde ifayı tazammun eden bütün meslekler, ezcümle avukatlık, profesörlük ve öğretmenlik⁸⁾, tabiblik maddenin şümulü dışında kalmaktadır. Maahaza şayet bu meslekler ticarî bir işletme halinde taazzuv etmiş ve teşkilâtlanmışlarsa, artık sırf ferdi bir teşebbüs değil de, ticarî bir teşebbüs mevzuubahs olacağı cihetle, madde yine tatbik kabiliyetini iktisap eder. Meselâ leylî mektep, tedavi klinikleri açmak, eczahane ve tıbbî ecza lâboratuvarları işletmek bu kabildendir⁹⁾. Bu gibi ferdi teşebbüs halindeki çalışma şekillerinin cebir veya tehdit ile men veya tahdit olunması halinde, şahsî hürriyet aleyhine irtikâp edilmiş bir suç mevzu-bahs olur.

Şurasını tebarüz ettirelim ki, suç bir san'at veya ticaretin serbestçe icrasına karşı tevcih edilmek lâzım gelmekle beraber, suçun işlendiği ânda mağdurun bilfiil böyle bir san'at veya ticaretle iştigal etmesi her zaman şart değildir. Filhakika bir kimsenin *ilerde* bir san'at veya ticaretle meşgul olmasını *men'*eden hareketler de suç teşkil eder. Ancak san'at veya ticare-

6) MANZINI, s. g. *Trattato*, C. VII, Torino 1951, sah. 180.

7) NOSEDA, s. g. *monogr.* in PESSINA s. g. e., sah. 1050.

8) Mehz İtalyan kanununun 1887 tarihli kat'i tasarısının müzakereleri sırasında «öğretmenliğin insan faaliyetinin en asli tezahürü olduğu ve bedeni, ticari ve sinai çalışmadan daha az bir himayeyi istilzam etmediği» mucip sebeble, Üniversitelerle umumi öğretime muhassas diğer mahallerin içinde veya civarında cebir, tehdit veya tahkirle tedrisat veya tettebbuat hürriyetini men veya tahdit eden kimsenin, talebe ise bir aya, değil ise üç aya kadar hapsine taallük eden bir teklif ileri sürül-müşse de, kabul olunmamıştır. (Bk.: MANZINI, s. g. e., 1951 tabı, sah. 181, not 2.). Bu mevzuda Ayan Meclisi Komisyonu tedris hürriyetinin öğretmen veya profesörün değeri, dirayeti ve tavır ve hareketi ile de daha elverişli bir şekilde korunacağını ve şayet bir himayeye ihtiyac varsa hususi kanunlara konulacak hükümlerle bunun daha iyi bir surette temin olacağını iddia etmiş ve bu noktai nazar galebe çalmıştır (Bk.: NOSEDA, s. g. *Monogr.* in PESSINA, s. g. e., sah. 1050; SUMAN, *Codice Penale italiano*, Torino 1892, sah. 398).

9) MANZINI, s. g. e., 1951 tabı, sah. 181 - 182.

tin tahdidi içindir ki, böyle bir san'at veya ticaretle bilfiil istigal şartı aranabilir¹⁰.

Fikrimizce ticari veya sınaî teşebbüs bizzat Devlet veya bir iktisadi Devlet teşekkülü tarafından icra edilse bile, 201 inci maddenin 1 inci fıkrası tatbik olunabilir, çünkü maddede san'at veya ticaretin Devlet tarafından yapılmamasını ifade eden bir şart mevcut değildir. Ortada hürriyeti tahdit veya men'edilen bir san'at veya ticaretin bulunması kâfidir¹¹.

§ 2. Fail :

3 — Nasıl ki bu suç ticaret ve sanayi ile uğraşan gerek işverenler ve gerekse işçiler aleyhine işlenebiliyorsa (Bk. No. 1), öylece suçun faili de herkes olabilir : bir işçi işverenin ticaret ve sanayi serbestisini 201 inci maddenin 1 inci fıkrasında zikredilen vasıtalarla men veya tahdit edebileceği gibi, bunun aksi de vârit olabilir; hattâ iş münasebetine yabancı olan bir şahıs ta ya işçinin veya işverenin veyahut her ikisinin çalışma hürriyeti aleyhine sözü geçen vasıtaları istimal edebilir. Meselâ işveren grev ilân eden işçiler yerine başka işçileri istihdam etmek istemesi üzerine, gerek işveren ve gerek işverenin teklifini kabul etmek isteyenler aleyhinde cebrü şiddette bulunan veya diğer fiilleri irtikâp eden kimselerin işçi olması lâzım gelmez.

Bu itibarla bu suçun faili tek bir şahıs da olabilir. Fransız doktrininde yerleşmiş ve Toscana Ceza Kanununca kabul edilmiş olduğu veçhile, birkaç kişinin birlikte hareket etmeleri gibi bir şart kanunda yoktur¹².

Bu bakımdan sendikaların durumu calibi dikkattir. Filhakika 201 inci maddenin 1 inci fıkrasında yazılı suç bir işveren veya işçi sendikasının emir ve talimatı üzerine ika edilecek olursa, vaziyet ne olacaktır ?.

10) «San'at veya ticaretle bilfiil istigal keyfiyeti ancak işbu istigali tahdide müteveccih bir hareketin mevzuhaş olması halinde meşrut olup, bu istigali menetmeğe müteveccih bir hareketin mevzuhaş olması halinde de aranmaz; bu son vaziyet bızatihi maddenin gayesi bakımından henüz icrasına başlanmayıp hazırlanma safhasında bulunan bir san'at veya ticaret hakkında yahut, hâdisede olduğu gibi, mercince kapatılmasına karar verilip te işbu karara sebebiyet vermiş olan usulsüzlüklerin bertaraf edilmesini müteakip kararın geri alınması maksadıyla gereken muamelelerin ifasına başlanılan bir fırın hakkında da mevzuhaş olabilir.» (It. Ygt. 16 Ocak 1940.) (Riv. Pen., Ekim 1940, II, sah. 598).

11) MANZINI, s. g. e., 1922 tabı, sah. 720.). — Aksi kanaatte ve işbu san'at veya ticaretin Devlet veya diğer âmme müesseseleri tarafından icra edilmemek lâzımgeldiği fikrinde; DE LITÄLA, *Diritto penale del lavoro e della pubblica economia*, Torino 1939, sah. 458.

12) LASCHI, s. g. e., sah. 51.

Kanunumuz, hükmi şahısların cezai mesuliyetini kabul etmemiş olduğu için, sendika mensubinden sözü geçen emrin verilmesine iştirak edenler azmettiren sıfatile cezalandırılacaklardır. Fakat kanunumuz mehzadan ağırlatıcı sebebler bakımından ayrılmış ve mehzada elebaşılardan cezası arttırılmış bulunduğu cihetle, mevzubahs emri veren sendika idarecilerinin cezası teşdit edilmeyecektir.

§ 3. Maddî unsur :

4 — Maddî unsuru teşkil eden hareket, san'at veya ticaret serbestisini tahdit veya menetmekten ibarettir. Ancak san'at veya ticaret serbestisinin muayyen vasıtalarla men veya tahdit edilmesi gerekir. 201 inci maddenin 1 inci fıkrasına göre bu vasıtaların başında «cebrü şiddet» ve «tehdit» gelmekle beraber kanunumuz bununla iktifa etmemiş ayrıca san'at veya ticaret serbestisinin «her ne suretle olursa olsun» men veya tahdit olunmasını da suç saymıştır.

Şurasını belirtelim ki, mehzada da «her ne suretle olursa olsun» tâbiri kullanılmakta ise de büsbütün başka bir mânaya gelmektedir. Filhakika mehzad maddede «cebir veya tehditle san'at veya ticaret serbestisini her ne suretle olursa olsun tahdit veya meneden kimse» denilmektedir. Görülüyor ki, mehzadaki bu tâbir, vasıtalara değil de neticelere taallük etmekte, tahdit veya men'in şekil ve nevi bakımından fark olmadığını ifade etmektedir. Yoksa vasıtalar cebir ve tehdit olarak kalmaktadır. Kanunumuzda ise «her kim cebrü şiddet veya tehdit veya her ne suretle olursa olsun san'at veya ticaret serbestisini tahdit veya menederse» denilmek suretiyle aynı tâbir neticeye müteallik olmaktan çıkarılmış ve vasıtalara izafe edilmiştir. Böylece belki de bir tercüme zaafı, mânayı tamamilen değiştirmiş ve her ne suretle olursa olsun çalışma hürriyetinin men veya tahdidini cezalandırmak gibi sakim bir netice tevlit etmiştir.

Bu bakımdan kanunda bir tenakuz bulunduğu meydandadır. Filhakika ticaret ve san'at serbestisinin «her ne suretle olursa olsun» men veya tahdidi suç sayıldıktan sonra, bunun cebrü şiddet veya tehditle işlenmesi lüzumunun ayrıca işaret edilmesine ihtiyaç yoktu. Fiilin cebrü şiddet ve tehditle işlenmesini aramak suretiyle vasıtaya ehemmiyet izafe eden bir maddenin, bu fiilin her ne suretle olursa olsun ika olunmasını da suç addederek vasitanın hiçbir ehemmiyeti olmayacağını beyan etmesi sadece bir tenakuzu ifade eder.

Böyle bir tenakuz yukarda temas ettiğimiz veçhile mehzada mevcut değildir. Filhakika 1889 İtalyan Ceza Kanununun 165 inci maddesi, suçun sadece cebir ve tehditle işlenmesini şart koşarak bundan gayri bir vasita-

nın kullanılması halinde fiili suç saymamıştır. Keza yeni İtalyan Ceza Kanununun 513 üncü maddesi de «eşya üzerinde cebir kullanmak» veya «hileli vasıtalar istimal etmek» suretiyle fiilin işlenmesini istilzam ederek, yine vasıtalara ehemmiyet atfetmiştir.

Bunun gibi Fransız Ceza Kanununun 414 üncü maddesi de «cebir, şiddet, tehdit veya hileli muamelelerle» bir san'at veya işin serbestçe icrasına hanel iras etmek maksadiyle toplulukla vâki bir çalışma tatiline veya işbu tatilin devamına sebebiyet veren kimseyi cezalandırmaktadır. Bu suretle Fransız Ceza Kanunu da bundan gayri sebeplerle çalışma hürriyetinin tahdidini suç saymamaktadır. Bu itibarla sadece bir grevi teşkilâtlandırmak veya bunun propagandasını yapmak bu kanuna göre suç teşkil etmez¹³ : Fransız Ceza Kanunu, bizihi çalışma hürriyetine hanel iras etmeği değil, tahdidî surette sayılan vasitalardan birinin istimalile bu hürriyetin ihlâl edilmesini cezalandırmaktadır¹⁴.

Halbuki kanunumuz mehzada mevcut «şiddet» ve «tehdit» tâbirine bir de «her ne suretle olursa olsun» ibaresini eklemek suretiyle fiilin şiddet ve cebir kullanmaksızın ika edilmesini de suç sayarak faşist ve greve muarız 1930 İtalyan Ceza Kanununun dahi sadık kaldığı mehazın sisteminde ayrılmıştır.

5 — Vasıtalar hakkında böyle bir tahdide lüzum olup olmadığını anlamak için san'at veya ticaretin men veya tahdidî suçunun mahiyetini hatırlatmak ve belirtmek iktiza eder.

Yukarda (No. 1) bu fiili tecrimle korunmak istenen hukuki menfaatin, bir taraftan ferdin çalışma hürriyetinden, diğer yandan sınaî ve ticarî çalışmanın serbestî içerisinde cereyan etmesi gibi milli ekonomiye teferru eden bir menfaatten ibaret bulunduğunu söylemiştik.

Hürriyet ve serbestinin ihlâli ancak kanunun cezalandırdığı vasitalardan biri istimal edildiği taktirde suç olur. Ferdin evine zorla veya hile ile girildiği, seçimlerde muayyen bir partiye rey verilmesi cebir veya tehditle temin edildiği taktirdedir ki, ferdin mesken veya siyasi hürriyeti muhtel olmuş olur. Buna mukabil o ferdin rızası üzerine tesir ederek, propaganda veya telkin ile iradesini şu veya bu şekilde kullanmasına âmil olmak, suç teşkil etmez. Çünkü fert bu telkin ve propagandalara uymağa icbar edilmiş değildir. Bunlara tevfikân hareket etmemek hususunda hür ve serbesttir : bu itibarla hürriyet ve serbestî aleyhine işlenmiş bir suç mevzubahs olamaz.

13) GOYET - ROUSSELET - PATIN, *Précis de droit pénal spécial*, Paris 1945, sah. 646.

14) GARÇON, *Code pénal annoté*, C. II, Paris 1931, sah. 159, No. 30.

Fert kendi aleyhinde bir cebir, bir tehdit ve bir hile kullanılmadan da aldatılabilir ve zarara maruz bırakılabilir. Bu keyfiyet bir suç teşkil edebilir veya etmiyebilir : fakat suç teşkil etse dahi her halde hürriyet aleyhine bir suç olmaz. Zira böyle bir suçun mevcudiyeti, ferdin iradesini şu veya bu şekilde kullanmak serbestisini kısmen veya tamamen zayıf etmesini istilzam eder. Bu serbestinin tahdit ve men edilmesi ise ancak işbu irade üzerinde bir cebir veya tehdidin kullanılması halinde mümkündür; bundan başka bir suretle iradenin tesir altında kalması *işbu tesirden kurtulmak imkânı ref edilmedikçe* — hürriyetin tahdit veya men edildiğini ifade etmez.

6 — Bu sözlerimizden anlaşıldığı veçhile, 201 inci maddenin ilk fıkrasına malûm olmıyan bir sebepten dolayı ve belki de bir tercüme hatası dolayısıyla ilâve edilen «her ne suretle olursa olsun» ibaresi — madde içinde tenakuza sebebiyet verdikten maada — kanunun insicamını bozmakta ve cebir ve tehditin dışında kalıp esasta cezalandırılmaması gereken bir çok hareketlerin de suç sayılmasını mucip olmaktadır. Böylece ferdin çalışma hürriyetini temin maksadile sevk edilmiş olan bu madde ferdî hürriyeti başkaca ve lüzumsuz yere tahdit eylemektedir.

Filhakika kanunumuzun bugünkü durumunda işçileri işi bırakmağa davet eder mahiyette propaganda yapanlar, rakip bir ticarethane aleyhine haksız rekabete girişen işverenler, muayyen bir san'at veya ticaret sahibinin mallarına boykot ilân eden sendika, yine muayyen bir işveren nezdinde çalışmayı kabul eden işçileri veya yabancı işçileri çalıştıran işverenleri tahkir eden işçi gazetesi¹⁵ hep 201 inci maddenin birinci fıkrasına göre cezalandırılacaklardır.

Halbuki bu hareketler cebir ve şiddet veya tehdit istimaline münkalip olmadıkça suç olmamak iktiza eder.

Meselâ halkın muayyen bir ticarethaneden alış veriş etmesine, kapıları tutmak, içeri girenleri tehdit etmek gibi vasıtalarla mâni olunmadıkça, mücerret boykot ilân etmek suç sayılmamalı ve bu keyfiyet ferdin ve bilhassa sendikanın iktisadî mücadelesinin meşru bir tezahürü addedilmelidir.

15) Nitekim bir İtalyan gazetesi, aleyhine grev ilân edilen bir fabrikada çalışmayı kabul eden işçileri «bedevileri arabaya koşuyoruz» başlığı altında, isimleriyle ilân etmiş ve Biella Bidayet mahkemesi bu fiile bizim 201/1 inci maddemizi tatbik eylemiştir (26 Mayıs 1898). Fakat bu karar hemen bütün müelliflerce tenkit olunarak, tahkir ve tezyifin tehdit teşkil edemeyeceği ve işçilerin çalışma hürriyetlerinin hakarete maruz kalmak endişesiyle tahdit edilmiş olamayacağı ve hâdisede sadece sövme suçu bulunduğu ileri sürülmüştür (Bk.: LASCHI, s. g. e., sah. 42; NOSEDA, s. g. Monogr., in PESSINA, s. g. e., sah. 1070, not 3; FLORIAN, *Dei delitti contro la libertà*, tarihsiz, sah. 522, not 3).

Keza yerli işçiler, yabancı işçileri çalıştıran bir işverenin gerek şahsına gerekse işyerine karşı cebir istimal etmeden, onu veyahut iş kabul eden yabancı işçileri tehdit etmeden, sadece işvereni protesto eder ve bu işveren nezdinde iş kabul etmiyeceklerini ilân ederlerse, bunun ne sebepten dolayı suç sayılacağını izah etmek mümkün olmaz.

Hattâ cebir ve şiddet veya tehdit kullanılmaksızın işçilerin işlerini terketmelerine matûf telkinat ve propaganda da, greve teşvik mahiyetinde olduğu cihetle, suç sayılmamak iktiza eder.

Bütün bu ve buna benzer fiil ve hareketler iktisadî mücadelenin meşru şekilleridir. Ancak ferdin iradesi üzerinde ve bu iradenin başka suretle istimaline mâni olacak bir tarzda müessir olunduğu, diğer bir tâbirle tehdit veya cebrü şiddet kullanıldığı takdirde ki, bu meşruiyet kaybolmakta ve sözü geçen fiillerin suç sayılmaları içtimai fayda bakımından gerekli, adalet bakımından da haklı bir mahiyet iktisap eylemektedir.

Bu itibarladır ki kanunumuzun da sadece cebir veya tehditle çalışma hürriyetini tahdit veya menetmesi keyfiyetini cezalandırıp, maddeye eklenen «her ne suretle olursa olsun» ibaresinin bir ân evvel çıkarılmasını temenni ederiz.

Bu mütalâalardan sonra kanunda vasıtalar hakkında mevcut hükümleri gözden geçirelim :

A — *Cebrü şiddet* :

7 — 201 inci maddenin ilk fıkrasına göre, ticaret ve san'at serbestisinin tahdidî vasıtalarının başında «cebrü şiddet» gelmektedir. Bu vasıtaya gerek mehzaz ve gerek 1930 İtalyan Ceza Kanunu ile Fransız Ceza Kanunu tarafından da yer verildiğini yukarda gömüştük.

Maahaza bu mebhaste yeni İtalyan Kanunu ile mehzaz kanun, Fransız Ceza Kanunu ve kanunumuz arasında mühim bir fark vardır. Filhakika bu son üç kanunda cebrü şiddetin mevzuu bakımından herhangi bir tefrik gözetilmediği halde, yeni İtalyan Ceza Kanunu cebrin eşyaya taallük etmesini şart koşmuş, bu suretle eşhas aleyhine cebir kullanılması halinde, çalışma hürriyetine taallük eden maddeyi tatbik etmemiştir. Bu tefrikin sebebi Bakanlık gerekçesinde şu suretle izah edilmektedir : «Bu maddede (513) derpiş olunan cebir sadece eşyaya müteallik olandır; çünkü bu cebir eşhasa teveccüh ettiği taktirde, şahsî hürriyeti tahdit suçuna vücut verir. Bu tefrik ve tahsis, suçun (çalışma hürriyetini tahdit suçunun) tamamlayıcı vasfına uygun olduktan maada, 1889 ceza kanununun 154 ve 165 inci maddelerinde (TCK. 188 ve 201) derpiş olunan iki şiddet cürmü

arasındaki tedahülleri bertaraf etmek üstünlüğünü de arz etmektedir¹⁶. Binaenaleyh şahsa müteveccih herhangi bir cebrin mevzubahs olması halinde failin maksadı o şahsın çalışma hürriyetini tahdit etmekten ibaret bulunsa dahi, yeni italyan Ceza Kanununa göre fiil ferdi hürriyeti tahdit suçunu teşkil eder¹⁷.

Yukarda söylediğimiz veçhile kanunumuz sadece cebrü şiddet demiş, bunun taallük ettiği mevzu bakımından bir tahsis veya tefrik yapmamıştır. Bu itibarla cebir ve şiddet fiillerinin şahsa müteveccih olması halinde de, 188 inci maddenin değil 201 inci maddenin tatbiki gerekir. Maahaza bu iki maddenin maddi unsur bakımından tedahül ettikleri de söylenemez¹⁸.

Evvlemirde bu tedahül tam değildir. Filhakika 188 inci maddenin tatbiki için failin maksat ve gayesi haizi ehemmiyet olmadığı ve binnetice bu maddede ifadesini bulan suç şekli bir suç olduğu halde, 201 inci madde maksat ve gayeye itibar etmiştir ve bu sebebledir ki bu maddede ifade edilen suç maddi bir suçtur¹⁹.

İşte bu keyfiyettir ki fikrimizce 188 inci maddeye nisbetle 201 inci maddenin hususi bir hüküm olduğunu ifade etmektedir. Fail cebrü şiddeti mağdurun san'at ve ticaret, yani çalışma hürriyetini men veya tahdit etmek için istimal etmişse, hususi hüküm sıfatiyle 201 inci madde tatbik edilecek bu suretle 188 inci madde ile her türlü iltibas ve tedahüle meydan verilmemiş olacaktır.

Bundan başka 201 inci maddenin unsuru *sadece* cebrü şiddettir. 118 inci maddenin unsuru ise *şahsi hürriyeti tahdit eden* cebrü şiddettir; meselâ mağdurun yüzüne tükürmek, saçından çekmek 201 inci maddedeki cebrü şiddeti meydana getirdiği halde²⁰, 188 inci maddedeki şahsi hürriyeti tahdit edici cebrü şiddeti teşkil etmez. Mağduru itmek, yere atmak fiilleri

16) MANZINI, s. g. e., 1951 tabı, sah. 183, not 1.

17) MANZINI, s. g. e., 1951 tabı, sah. 183; DE LITALA, s. g. e., sah. 459.

18) MANZINI, s. g. e., 1921 tabı, sah. 725, not 1.

19) Bu keyfiyet her iki maddenin istilzam ettiği ceza miktarı bakımından mehzaz kanunda mevcut büyük fark dolayısıyla İtalyada büsbütün ehemmiyet iktisap etmekteydi. Filhakika mehzaz kanuna göre bizim 201/1 inci maddeye tetabuk eden 165 inci maddenin müstelzim olduğu ceza *20 aya kadar hapis* olduğu halde, 188 inci maddemize tetabuk eden 154 üncü madde basit şeklinde *1 seneye kadar ağır hapis* cezasını istilzam etmekte idi. Halbuki kanunumuz, tâbir caizse, bunun tam aksini yapmıştır. 188 inci maddenin basit şekli *1 seneye kadar ağır hapis* cezasını istilzam ettiği halde, 201 inci maddenin 1 inci fıkrasında *1 aydan 2 seneye kadar hapis* cezası mevcuttur. Bu suretle mehzazda 188 inci maddemiz daha ağır bir cezayı ihtiva ettiği halde, bizde 201 inci madde daha ağır bir cezayı muhtevi bulunmaktadır.

20) GARÇON, s. g. e., No. 31.

de bu kabildendir²¹. Demek oluyorki her iki suçun maddi unsuru farklıdır: 188 inci maddedeki cebrü şiddetin şahsi hürriyeti tahdit etmesi gerektiği halde, 201 inci maddedeki cebrü şiddetin bu dereceye varmaması iktiza eder. Maahaza bu noktaya biraz sonra yeniden avdet edeceğiz.

Bu cihetleri böylece aydınlattıktan ve 201 inci maddenin 1 inci fıkrasının gerek hususî hüküm sıfatıyla ve gerek maddi unsurdaki fark dolayısıyla her cebir halinde tatbik edilebileceğini tespit ettikten sonra muhtelif cebrü şiddet hallerinin başlıcalarını gözden geçirelim.

8 — Eşyaya taallük eden cebrü şiddet:

Bu nevi cebrü şiddetin başlıca şekilleri işyerinin veya bilfarz greve iştiraki reddeden işçinin evinin taşlanması²², muhtelif sabotaj hareketleri²³, fabrikaya enerji temin eden su yolunu değiştirip fabrikanın çalışmasını sekteye uğratmak²⁴ fabrikanın elektrik cereyanını kesmek, bir çiftçinin hayvanlarını öldürmek veya bir yere kapamak suretiyle tarlasında iş görmesine mâni olmak, başka işçilerin içeri girip çalışmasını önlemek için fabrikayı dışardan muhasara veya işgal etmek, boykot ilân edilen bir fabrika mamulâtını yakmak, muayyen bir ticarethaneyi yağma etmek gibi hareketlerdir.

Şurasını belirtelim ki, eşya üzerinde cebir ve şiddet ifade eden hareketler hemen daima, yani bir zarara sebebiyet verdikleri her halde 516 ve 517 nci maddedeki izrar suçuna da vücut verirler. Aradaki fark cebir ve şiddetin istimaliyle güdülen gaye ve maksattan ibarettir : şayet fail mağdurun san'at veya ticaret serbestisini men veya tahdit etmek için bu fiilleri ika etmişse 201 inci madde, bu maksat haricinde hareket etmişse 516 veya 517 nci madde tatbik edilir.

Filhakika 201 inci maddenin ilk fıkrası sözü geçen maksatla eşya üzerinde yapılan cebir hareketlerini nizamladığı cihetle 516 nci maddeye nispetle hususî bir hükümdür, ve binnetice 516 nci maddeyi takyit eder.

9 — Eşhasa karşı olan cebrü şiddet:

Yukarda bir suretle temas ettiğimiz veçhile eşhasa karşı cebrü şiddet te 201 inci maddenin şumulüne girmektedir. Fakat bu cebrü şiddetin başka bir suça vücut vermemesi iktiza eder : 201 inci maddede derpiş edilen cebrü şiddet çalışma hürriyetini men veya tahdit edecek derecede olan cebrü şiddettir. Şayet bundan daha fazla bir cebrü şiddet kullanılmış

21) GARÇON, *loc. cit.*

22) GARÇON, *s. g. e.*, sah. 159, No. 33.

23) MANZINI, *s. g. e.*, 1921 tabı, sah. 726.

24) NOSEDA, *s. g. monogr.*, in PESSINA, *s. g. e.*, sah. 1074, Not 3.

ve bu suretle diğer bir suçta da meydan verilmişse, fail hem 201 inci maddedeki suçu hem de diğer suçu işlemiş olur ve hakikî içtima kaideleri tatbik edilmek gerekir. Her ne kadar bu gibi hallerde bir fiille kanunun muhtelif maddelerinin ihlâlî vaziyeti bulunduğu ve binnetice fikrî içtima kaidelerinin tatbiki gerekeceği düşünülürse de²⁵, bunda isabet yoktur: filhakika 201 inci maddede sadece bir cebrin kullanılması lâzım ve kâfidir, diğer bir tâbirle 201 inci maddeye göre «fiil» yani haricî âlemdeki değişiklik, bu en basit şeklindeki cebirdir.

Bu itibarla şayet çalışma hürriyetini takyit maksadile sarfedilen cebrü şiddet, aynı zamanda şahsî hürriyeti de tahdit etmişse, fail iki ayrı netice tevhit ettiği, yani *iki fiil* işlediği cihetle²⁶, hem 201 hem de 188 inci maddeleri ihlâl etmiş olur ve hakikî içtima kaidelerine göre cezalandırılmak gerekir²⁷.

25) Nitekim GARÇON (*s. g. e.*, sah. 164, No. 73.) bu mevzuda şöyle demektedir: «suçların fikrî içtimai vaziyetinin tahakkuk ettiği en açık hallerden biri de budur: Aynı fiil müteaddit cezal tavsiflere müsait bulunmaktadır». Metinde arzedeceğimiz vechile, aynı değil ayrı fiiller mevzubahistir.

26) Fikrî içtimada fiil tâbirinden neyin anlaşılacak lâzımgeldiği hakkında bk.: KUNTER, *Fikrî içtima sebepleri suçların birleştirilmesi* (İHFM., 1948, XIV, sayı 1-2, sah. 359); ERMAN, *Adam öldürme. - İnhirof. - Taammüdün intikali. - Fikrî içtima* (İHFM., 1950, XVI, sayı 1-2, sah. 479).

27) MANZINI, *s. g. e.*, 1921 tabı, sah. 726. — Surasını belirtmek icap eder ki, mehz kanunu tatbik ederken İtalyan Yargıtayı bu mevzuda bir hayli mütereddüt davranmıştır ve 1930 İtalyan kanununda sadece eşyaya karşı vâki cebrin derpis edilmesinin sebebi de bu tereddüttür. (Bk.: yukarda No. 7). Bu mebhaste İtalyan Yargıtayının metindeki noktâi nazarın lehinde ve aleyhinde — yani fikrî içtima kaidelerinin tatbikiyle daha ağır cezayı muhtevi hüküm sıfatıyla 188 inci maddemizin (mehz K. m. 154) tatbiki merkezinde — olan kararlarını zikrederim: LEHDE: «Ferdî hürriyet aleyhine işlenen suç çalışma hürriyeti aleyhinde bir suçu işlemek maksadına müstenid olsa bile, bununla kaynaşmaz ve bunun bir unsuru olmaz ve ayrı bir suç teşkil eder. Binnetice ceza kanununun 77 nci (TCK. 78) maddesinin tatbiki kabildir.» (İt. Ygt., 3 Ekim 1908 - CONTI, *Giurisprudenza sul codice penale*, Milano 1916, C. III, sah. 93, No. 28); «Bir işçinin işini terk edip te, kendisinin uzaklığından bilistifade tekrar işe başlamasına mâni olmak için kendisiyle birlikte başka yere gelmeğe işçiyi ihtar eden kimsenin fiilinde iki ayrı suç vardır: bunlardan biri çalışma hürriyeti aleyhinde, diğeri de ferdi hürriyet aleyhindedir.» (İt. Ygt., 5 Mart 1908 - CONTI, *s. g. e.*, sah. 93, No. 29. — ALEYHDE: «Bir cebir veya tehdit hali tespit edildikte, evveleminde gaye veya saikin araştırılması gerekir; ancak bu gaye veya saikin ayrıca derpis edilmemiş olduğu ahvaldedir ki, 154 üncü (TCK. 188) madde tatbik olunur. Bu itibarla iktisadi gayenin mevcudiyeti sabit olunca, işi terketmeleri için işçilere karşı kullanılan cebir ve tehdit, 154 üncü (TCK. 188) madde mucibince şahsî hürriyet aleyhine bir suç teşkil etmeyip, 165 inci (TCK. 201/1) maddedeki suçun unsurlarını meydana getirir.» (İt. Ygt., 1 Şubat 1909 - CONTI, *s. g. e.*, sah. 92, No. 18 - 18 bis); «Bir Ltg tarafından vâki olan boykot tehdidi mevzubahis oldukça, suçun vasfını

Bu fikrimizi daha iyi tebarüz ettirmek için İtalyan Yargıtayının şu kararını zikrederim : «Ceza Kanununun 154 ve 165 (TCK. 188 ve 201/1) inci maddelerinde derpiş olunan suçlar, suçluların cürmü maksatları itibarile yekdiğerinden ayrılırlar : birincisi, sureti umumiyede şahsî bir şeyi yapmağa veya buna tahammül etmeğe icbara müteveccih cebir veya tehditleri derpiş ettiği halde, ikincisi, iktisadî bir terfihi elde etmek için san'at veya ticaret serbestisini zorlamak nihai gayesile başkasının iradesini kendisine râm etmeğe müteveccih bulunan *aynı cebir ve tehditleri cezalandırmaktadır*»²⁸. İşte fikrî içtima taraftarı olup 188 inci madde ile 201 inci madde arasında sadece manevî unsur bakımından fark gören noktai nazarla aramızdaki ayrılık buradadır. Onlara göre ortada *aynı* bir cebir ve tehdit vardır. Bu cebir ve tehdit iktisadî bir maksatla ika edilmişse 201 inci, bundan gayri bir maksatla yapılmışsa 188 veya 191 inci madde tatbik olunur. Halbuki bize göre bu maddelerin derpiş ettiği cebir ve tehdit *aynı değildir*. Kanun muhtelif maddelerinde cebir ve tehdidin muhtelif nevi ve derecelerini tespit eder ve bunları ayrı suç şekilleri halinde cezalandırır. Bu cebrin iki değişik derecesini ika eden kimse de iki ayrı suç işlemiş olur. İşte 188 inci maddedeki cebir de şahsî hürriyeti tahdit eden bir cebirdir. Bundan gayri bir cebir istimal edilse 188 inci madde tatbik edilemeyeceği gibi şahsî hürriyeti tahdit eden cebirle birlikte bu mahiyette olmıyan bir cebir de ika olunduğu taktirde, gerek 188 inci gerekse diğer cebri derpiş eden maddenin tatbiki lâzım gelir.

tespit için gaye veya saiki araştırmak iktiza eder; sayet bu gaye veya saik iktisadî ve müsterek menfaat mahiyetinde ise, CK. 165 inci (TCK. 201/1) maddeye tevfiakan san'at serbestisi aleyhine işlenmiş bir suça vücut verir; sayet bu gaye veya saik ferdi bir menfaat mahiyetinde ise kanunun 154 üncü (TCK. 188) maddesinde derpiş olunan suç mevzu bahis olur.» (İt. Ygt., 17 Ocak 1909 - CONTI, s. g. e., sah. 92, No. 20); «Gerek 154 üncü ve gerek 165 inci maddeler (TCK. 188 ve 201/1) başkasının iradesini zorlayacak cebir ve tehditleri derpiş ederler; fakat birinci vaziyetteki cebir ve tehditler mağduru herhangi bir hareketi yapmağa veya yapmamağa icbar etmeğe müteveccih oldukları halde, 165 inci (TCK. 201/1) maddedeki vaziyette iktisadî maksatla çalışma hürriyetini tahdit veya meneylemeğe müteveccihdir. Bu itibarla bu ikinci vaziyetin mevcudiyeti tespit edildikten sonra şahsî hürriyeti tahdit suçunun mevcudiyetini iddia etmek artık mümkün olamaz.» (İt. Ygt., 11 Ocak 1909 - CONTI, s. g. e., sah. 92, No. 21 - 22 bis); «Cebir veya tehditlerin sermaye ve sâ'y arasındaki iktisadî münasebetlere tesir maksadı ile icra edilmeleri halinde, 154 üncü (TCK. 188) madde değil, 165 inci (TCK. 201/1) madde tatbik olunur.» (İt. Ygt., 3 Aralık 1908 - CONTI, s. g. e., sah. 92, No. 23 bis); «Grevin iktisadî değil de siyasi maksatla yapıldığı kabul edildikte, grevi tahmil etmek için kullanılan cebirler 165 inci (TCK. 201/1) maddenin değil, 154 üncü (TCK. 188) maddenin sümüline girerler.» (İt. Ygt., 5 Kasım 1908 - CONTI, s. g. e., sah. 92, No. 26).

28) İt. Ygt., 14 Eylül 1906 (CONTI, s. g. e., sah. 93, No. 37).

Meselâ bir kimse haksız yere hapsedtiği bir adamı döğse hem 188 hem de 456 ncı maddelere göre cezalandırılır. Bu vaziyette mürekkep suç halinin bulunduğu da ileri sürülmez, çünkü her iki maddenin derpiş ettiği cebir şekilleri ayrı olup biri diğerinin unsur veya ağırlatıcı sebebi değildir.

İşte 188 ve 201/1 inci maddeler hakkında durum böyledir. 188 inci maddede derpiş olunan cebrü şiddet şahsî hürriyeti tahdit eden cebirdir; 201/1 inci maddedeki cebrin ise bu hürriyeti tahdit etmesi gerekmez. Bu itibarla şahsî hürriyetin tahdidini 201 inci maddenin unsurunu (ve ağırlatıcı sebebinin) teşkil etmez. Binnetice iki ayrı fiil — iki ayrı cebir nev'i — mevcut olup bu fiillerden biri diğerinin ne unsurunu ne de ağırlatıcı sebebinin teşkil etmediği cihetle, ne fikrî içtima ne de mürekkep suç vaziyetinin mevcudiyeti kabul edilemez.

Binaenaleyh çalışma hürriyetini men veya tahdit maksadile²⁹ şahsî hürriyeti tahdit edici bir cebir kullanmışsa failin hem 188 ve hem de 201 inci maddeye göre cezalandırılıp hakkında hakikî içtima kaidelerinin tatbiki gerekir. Aynı şey cebrin müessir fiil teşkil etmesi halinde de caridir. Filhakika 201 inci maddedeki cebir unsurunun tahakkuk etmesi için bunun müessir fiil derecesine çıkması, yani mağdura cismen eza ve cefa vermesi gerekmez. Meselâ bazı işçilerin greve iştirak etmelerini temin için uyku ilâcı içirilip uyutulmaları, sarhoş edilmeleri, mağdurun, isabet etmiyecek surette taşlanması³⁰, keza ısırılmamak şartile mağdurun üzerine bir köpek salınması³¹ gibi hareketler müessir fiil teşkil etmedikleri halde 201 inci maddedeki suça vücut verebilirler. Bu itibarla 201/1 inci maddedeki suçu işlemek için müessir fiil ika edildiği takdirde, fail hem 201 hem de 456 ncı maddenin tatbiki ile cezalandırılıp, hakikî içtima kaidelerine tevfikân hareket edilmesi gerekir³².

Ancak cebrin adam öldürme şeklinde tecelli etmesi halindedir ki, mürekkep suç vaziyeti tahaddüs eder, çünkü bu takdirde fail 201 inci maddedeki suçu işlemek veya gizlemek için adam öldürme cürmünü işlemiş olacak ve 450 ncı maddenin 7, 8 veya 9 uncu maddelerine göre cezalandırılacaktır. 201 inci maddedeki suç bu suretle adam öldürme suçunun ağırlatıcı sebebinin teşkil edecek ve binnetice 78 inci madde gereğince ayrıca nazara alınmayacaktır³³.

29) Zira başka bir maksatla hareket edildiği takdirde, hususi kastı arayan 201 inci maddenin tatbiki mevzubahis olamaz.

30) GARÇON, *s. g. e.*, sah. 159, No. 31.

31) GARÇON, *loc. cit.*

32) MANZINI, *s. g. e.*, 1921 tab'ı, sah. 726.

33) MANZINI, *s. g. e.*, sah. 726.

İlâve edelim ki «cebrü şiddet» mefhumunu sadece maddî cebirleri ifade ve ihtiva eder. Manevî cebir ise aşağıda göreceğimiz tehdit mefhumuna dahildir. Nitekim me haz kanunun müzakereleri sırasında Mebusan Meclisinde sözcü Nocito bu mevzuda şöyle demişti: «Hürriyet yalnız maddî cebir vasıtasile değil, fakat manevî cebir vasıtasile de ihlâl edilebilir ve tehdit manevî cebrin esas şekli olup çalışma hürriyetine vâki tecavüzlerin en iptidai ve mutad şekillerini inkâr etmeden bir kanunun bundan vazgeçmesi mutlak surette imkânsızdır»³⁴. Demek oluyor ki me haz kanun maddî cebri «cebir» tâbirile, manevî cebri de «tehdit» terimile ifade etmiştir. Cebrin diğer tefriklerine yani ağır veya hafif, ciddi veya gayri ciddi, haklı veya haksız olması keyfiyetine daha sonra temas edeceğiz.

B — Tehdit:

10 — Tehdit az veya çok yakın bir kötülük yapılacağına başkasına bildirilmesi demektir. 201 inci maddenin ilk fıkrasında kullanılan bu tehdit tâbirini çok geniş ve umumî bir mânada³⁵ hattâ 191 inci maddeden daha geniş bir şekilde anlamak lâzımdır. Filhakika 191 inci maddede tehdidin «ağır ve haksız bir zarara uğratacağını bildirerek» vâki olması, yani tehdidin muhtevasını teşkil eden zararın ağır ve haksız bulunması şart olduğu halde, 201 inci maddede tehdidin ağır olması aranmış değildir³⁶.

Çalışma hürriyetini tahdit suçlarında üzerinde en çok münakaşa edilen bazı tehdit şekilleri vardır; bunlar da kalabalığın toplanması, boykotaj ve grev ilânı tehdididir. Evveleminde bunları gözden geçirdikten sonra diğer tehdit hallerine de temas edeceğiz.

11 — Kalabalığın meselâ bir fabrika işçilerinin fabrikanın kapısı önünde toplanmasının tehdit teşkil edip etmeyeceği münakaşalara yol açmıştır. Dikkat edilmiştir ki, mevzubahis faraziyede toplanan kalabalık herhangi bir cebirde bulunmadığı — bilfarz yukarki misalimizde fabrikaya girmeğe veya buradan çıkmağa mâni olmadığı — gibi ayrıca tehdidi ifade eden bir söz veya hareket te ika etmemektedir³⁷. Münakaşa edilen cihet mücerret insan çokluğunun bir tehdidi ifade edip etmediğidir³⁸.

34) LASCHI, s. g. e., sah. 153.

35) GARÇON, s. g. e., sah. 159, No. 34.

36) Nitekim me haz kanunun müzakereleri sırasında milletvekilli olan Enrico Ferri sadece ağır tehditlerin nazarı itibare alınmasını, zira grev yapan iki veya üç yüz işçilik bir topluluktan «bir sesin yükselmemesine, hayat veya memet hakkında bir haykırmanın işitilmemesine imkân bulunmadığını» ileri sürmüş isede, teklif kabul edilmemiştir (MANZINI, s. g. e., 1921 tabı, sah. 726, not. 5).

37) Bu itibarla «Fransız mahkemelerince aşağıdaki hâdiselerde verilen kararlar, faraziyemize tam mânasıyle tetabuk etmemektedir. Bu hâdiselerin birinde bir işçi topluluğu bir inşaat mahallini muhasara ederek içeri girmeğe teşebbüs etmiş ve

Bu mevzuda bir italyan mahkemesi «tehdit edici hal ve tavır, tehdidin muhtevasını teşkil eden zarar zikredilmediği cihetle, tehdidi teşkil etmeğe kifayet etmez» diyerek «kalabalık sayıda olsalar dahi bazı grevcilerin gelip geçen arkadaşlarını bekliyerek maddî cebir kullanmaksızın geriye dönmelerini temin etmelerinde çalışma hürriyeti aleyhinde işlenmiş bir suç yoktur» şeklinde hüküm vermiştir³⁰. Keza İtalyan Yargıtayı da «mücerret çok sayıda insanın toplanması keyfiyetinde bir tehdit karinesi derpiş edilemeyeceğine» karar vermiştir⁴⁰.

Fikrimizce mücerret bir topluluk vücade getirmek ayrıca cebir veya tehdidi ifade eden bir hareket ika edilmedikçe, 201/1 inci maddedeki, tehdidi teşkil etmeğe kifayet etmez. Böyle bir topluluk başka bir suç — bilfarz Tecemmuat Kanunununda derpiş edilen bir suç — teşkil edebilirse de başlı başına (tehdit) sayılamaz.

Fakat şayet kitle sadece passif bir tavır takınmayıp, bağırıp çağır-malar, yol kesmeler, abluka ve muhasaralar gibi ayrıca tehdidi ifade eden hareketlere de girişmişse, o zaman kitle bir tehdit vasıtası olur⁴¹. Filhakika,

mahkeme yalnız bu teşebbüste bulunanları değil, dışarıda kalan ve bilfiil inşaata girmeğe çalışmayan kimseleri de cezalandırmıştır. (Grenoble Mah. 18 Temmuz 1901 - GARÇON, *s. g. e.*, sah. 160, No. 39); diğer bir hâdisede bir işçi grubu çalışmaya giden bir amelenin yolunu kesip etrafını sarmış ve geri dönmelerini temin etmiştir. Hâdisede ameleye el sürülmemişse de yoluna devam etmesine mâni olunmuş ve mahkeme grubu teşkil eden bütün işçileri mahkûm etmiştir (Saint - Etienne Mah. 31 Ekim 1890 - GARÇON, *s. g. e.*, sah. 160, No. 43). Baska bir hâdisede grev yapan işçiler toplu bir halde fabrikaların civarında mevki alarak, âmir bir tavır ve kat'î bir ifade ile işe başlamağa hevesli olan işçilerin içeri girmelerine mâni olmuşlar ve yine mahkemece mahkûm edilmişlerdir (Montluçon Mah. 30 Mayıs 1906 - GARÇON, *s. g. e.*, sah. 161, No. 47). Yine başka bir hâdisede işçiler ekipler halinde gece ve gündüz bir çiftliğin etrafında nöbet tutarak içeride çalışan işçilerin de işlerini terketmelerini temin etmek istemişler, hattâ içerdekilerden herhangi biri çıkmağa çalıştığı zaman iclerinden on veya onikisi ilerleyip yolunu kesmişlerdir; mahkeme bu harekete istirak eden bütün işçileri mesul tutmuştur. (Provins Mah. 10 Temmuz 1907 - GARÇON, *s. g. e.*, sah. 161, No. 48). Keza İtalyan Yargıtayının şu kararını da zikrederim. «Tehdit edici tavırları kalabalık sayılan, ve korku tevlit edebilecek bağırmalarıyla bir maden ocağından çıkarılan madenlerin nakledilmesi işinin terkedilmesini temin eden kimseler, 165 inci (TCK. 201/1) maddedeki suç işlemiş olurlar. (İt. Ygt. 17 Şubat 1899 - CONTI, *s. g. e.*, sah. 94, No. 45).

38) Bu keyfiyet 13 Ağustos 1875 tarihli bir kanunla (The conspiracy and protection of property act) İngiltere'de ayrıca suç sayılmıştı. Filhakika bu kanun muayyen bir kimseyi iki veya daha fazla eşhasla birlikte ve yakışık almıyan bir şekilde herhangi bir suretle tâkip etmeği cezalandırmıştı. (Picketing) (Bk. NOSEDA, *s. g. monogr.* in PESSINA, *s. g. e.*, sah. 1072, not 2).

39) Palermo Bid. Mah. 1 Şubat 1902 (CONTI, *s. g. e.*, sah. 95, No. 57 - 57 bis).

40) İt. Ygt. 16 Haziran 1920 (MANZINI, *s. g. e.*, sah. 727, not 3).

41) NOSEDA, *s. g. monogr.* in PESSINA, *s. g. e.*, sah. 1073.

tek kişinin bu gibi hareketler yapması ile, bir topluluğun aynı hareketlerde bulunması arasında, iradeye tesir bakımından, fark vardır ve sayı çokluğu tehdidin müessir olmasına âmil olan bir cihettir. Şurasını da ilâve edelim ki, böyle bir topluluğa iştirak etmiş bir kimsenin 201 inci maddeye göre cezalandırılabilmesi için sadece bu topluluğa katılmış olması kifâyet etmez. Ayrıca bu şahsın tehdit edici diğer hareketlere bilfiil iştirak etmiş olduğunun, böyle bir hareketi bizzat yaptığının da sübutu lâzım gelir⁴². Aksi takdirde bir kimse başkalarının fiilinden mesul olur ki, cezaların şahsiliği prensibine aykırı düşer. Maahaza kitle halinde işlenen suçlar hakkında cari olan umumî prensipler bu mevzuda da tatbik edilmek icabeder.

12 — Boykot ilânı da tereddüt ve münakaşalara yol açmıştır⁴³. Boykottan maksat muayyen bir şahıstan mal alınmasını veya buna mal satılmasını yahut onun yanında iş kabul edilmesini veyahut bazı kimselere iş verilmesini menetmek demektir. Bu suretle aleyhine boykot ilân edilen kimseyi iktisaden mutazarrır edip, mücadele dışı etmek maksadı güdülür. Bu mevzuda münakaşa edilen husus şudur : Boykot ilânı bir tehdit teşkil eder mi ?

Yukarda (Bk. No. 6) bir münasebetle temas ettiğimiz veçhile, mücerret boykot ilânı iktisadî mücadelenin meşru bir vasıtası sayılmak lâzım gelir. Herkes muayyen bir kimseden alış veriş yapmakta, onun nezdinde iş kabul edip etmemekte serbesttir⁴⁴. Gerek işçiler ve gerek işverenler sendika kurabildikleri gibi, bu sendika da kendi mensubinin hangi şartlar altında iş verip kabul edebileceğini ilân edebilir ve bu şartlara riayet etmiyen kimseye iş vermemeyi veya böyle bir şahıs nezdinde iş kabul etmemeği kararlaştırabilir⁴⁵.

42) MANZINI, s. g. e., 1921 tabı, sah. 727.

43) Boykot veya boykotaj tâbirlerinin menşei şudur : İrlanda'da Lord Erne'nin vâkı arazisinin kâhyası olan James Boycott, işçilere karşı fevkalâde sert ve haşin muameleyi itiyad edinmişti. Bunun üzerine toprak birliği (Land League) nin elebaşları olan David ile Parnell bu zata karşı bir mukabele hareketi hazırladılar. Çobanlar sürüleri başıboş bıraktılar, çiftçiler toprakları terkettiler, dükkân sahipleri mal satmaktan iktinap ettiler ilh... Neticede hayatın çekilmez bir hale geldiğini gören James Boycott, İrlandayı terkedip Amerikaya hicret mecburiyetinde kaldı. Fakat boykotaj kelimesi bu gibi hareketleri tavsif eden bir terim sıfatıyla yerleşti. (MANZINI, s. g. e., 1921 tabı, sah. 728, not 1).

44) MANZINI, s. g. e., sah. 728.

45) NOSEDA, s. g. monogr. in PESSINA, s. g. e., sah. 1077 - İşaret edelim ki, Fransız Ceza Kanununun 416 nci maddesi mücerret boykot hareketlerini nisbeten hafif bir ceza ile cezalandırmakta idiyse de, bu madde 1889 da ilga edilmiştir.

Bu itibarla mücerret boykotu suç sayan İtalyan Yargıtayının şu kararına iştirak etmemekteyiz: «İstihdaf ettiği maksadı elde etmek kudretini haiz olduğu taktirde boykotaj da manevî cebir teşkil eder»⁴⁶.

Buna mukabil boykotla müterafık*olarak ayrıca tehdidi ifade eden hareketler de ika edilmişse o zaman bunun suç olacağından şüphe yoktur. Meselâ yabancı tabiyette olan veya sendikaya mukayyet bulunmayan işçileri çalıştıran bir işverene boykot ilân edip sendikaya mensup işçilerin burada iş kabul etmemelerini talep edenler buna muhalif hareket eden işçileri tehdit ederler, işe gitmesine mâni olurlarsa 201inci maddenin tatbik edilmemesinde sebep kalmaz.

Keza işveren sendikasının muayyen bazı işçilere — bilfarz muayyen bir işçi sendikasına mensup kimselere — iş verilmemesini talep etmesi suç teşkil etmez ise de, buna muhalif hareket eden işvereni meselâ iptidai madde vermemek, mamûlâtını satın almamakla tehdit etmek suç sayılmak gerekir. Fakat sendika kararına ittiba etmeyen işçi veya işvereni sendikadan ihraç etmek bu mânada bir tehdit addedilemez⁴⁷, çünkü hiç bir sendika aldığı kararlara muhalif hareket eden bir üyeyi muhafaza etmeğe mecbur tutulamaz : bu üye sendika kararına uymağa cebir veya tehditle nasıl zorlanamazsa, sendika da onu kendi sinesinde tutmağa icbar edilemez. Bunun gibi muayyen bir tacirden alış veriş yapmanın menedilmesi suç teşkil etmezse de, bu taciri dükkânını kapamağa icbar etmek, onunla alış veriş edenleri tehdit etmek suçtur⁴⁸.

Bu itibarla, italyan mahkemelerinin şu kararlarında isabet görmekteyiz : «Sadece ve yalnızca boykotaj fiilinde hiç bir suçun unsurları mevcut değildir»⁴⁹. «Boykotaj menfur bir şahsiyet esasına müstenit bulunan bir grev şeklinden başka bir şey değildir; fakat mer'î kanunlara göre tehdit veya cebirle müterafık olmadığı takdirde suç teşkil etmez»⁵⁰.

Boykotun kendisi suç teşkil etmediğine göre boykot tehdidi de suç sayılmamalıdır⁵¹. Bu itibarla sırf boykotu cezalandıran 416ncı maddenin cari olduğu sıralarda Fransada suç addedilmiş olan şu hareketlerin, bugün ne Fransada ne de memleketimizde tehdit olarak telâkki edilmesine imkân yoktur: Muayyen bir işyerinde iş kabul edilmemesini işçilere tāmim etmek⁵²; sendikadan ihraç tehdidiyle bir işçiyi aleyhine boykot ilân edilen

46) İt. Ygt., 3 Aralık 1908 (CONTI, s. g. e., sah. 92, No. 83 ter.).

47) NOSEDA, s. g. monogr. in PESSINA, s. g. e., sah. 1079.

48) MANZINI, s. g. e., 1921 tabı, sah. 728.

49) Cagliari, Bid Mah. 17 Ekim 1908 (CONTI, s. g. e., sah. 94, not 53).

50) Bologna Bid. Mah. 24 Şubat 1908 (CONTI, s. g. e., sah. 95, not 54).

51) GARÇON, s. g. e., sah. 165, No. 88.

52) Fr. Ygt. 11 Mayıs 1883 (GARÇON, s. g. e., sah. 165, No. 83).

bir atelyeyi terke davet etmek⁵³; sendikaca boykot edilen işçileri istihdam etmiş olan işverenin nezdinde iş kabul etmiyeceğini bildirmek⁵⁴ ilh.. Maaha-za bu keyfiyet aleyhine boykot ilân edilen kimsenin tazminat talep etmesine asla mâni teşkil etmez^{54 a}; nitekim Fransız Yargıtay Hukuk Dairesinin müstakar içtihadı bu merkezdedir⁵⁵.

13 — Grev tehdidine gelince bunun 201 inci maddenin ilk fıkrasındaki tehdidi teşkil edip etmiyeceğini tespit etmek için, bizatihi grevin suç olup olmadığına bakmak lâzım gelir. Grevin başlı başına suç sayılmadığı memleketlerde grev tehdidinin cezalandırılmayacağı tabiidir⁵⁶. Fakat bunun suç addedildiği yerlerde — ve bu itibarla memleketimizde — vaziyet değişmektedir. Filhakika, ilerde görüleceği veçhile, tehdidin haksız olması, yani hukuka aykırı bir kötülük yapılacağına, bir zarar iras edileceğini bildirilmesi lâzım gelir. Grevin hukuka aykırı olabilmesi için de kanun tarafından ya esasen yahut muayyen şekilleri itibarile menedilmiş olması gerekir. Aksi taktirde hukuka aykırı bir hareket yoktur ki bu hareketin yapılabildiğini bildirilmesi «tehdit» teşkil edebilsin⁵⁷.

Demek oluyor ki, grev yapılacağını bildirilmesi keyfiyetinin tehdit sayılabilmesi için, ya grevin esasen menedilmiş olması yahut muayyen grev şekilleri menedilmiş olup ta yapılacağı bildirilen grevin bu şekillerden mâdüt bulunması icap eder. Nitekim bir manifatura firmasının işçileri grev ilân etmiş, bunun üzerine tekstil birliği merkezî komitesinin bir delegesi yedi dokuma imalâthanesine mektup yazarak mevzubahs firmaya mal vermemelerini, aksi halde kendi yanlarında çalışan işçilerin de grev ilân edeceklerini bildirmiştir. O zamanlar mahkemece⁵⁸ suç sayılmış olan bu fiilin bugün cezalandırılmıyacağı, grev hakkına taraftar olan müelliflerce doğru olarak ileri sürülmektedir⁵⁹. Keza bir italyan mahkemesi de grev tehdidini suç saymamıştır⁶⁰.

14 — Bunlardan başka aşağıdaki hareketler de mahkemelerce tehdit sayılmıştır: bir grev esnasında «benim gibi daha elli kişi olsaydı bütün

53) Paris Mah. 17 Mayıs 1882 (GARÇON, s. g. e., sah. 165, No. 84).

54) Seine Mah. 22 Mart 1867 (GARÇON, s. g. e., sah. 165, No. 85).

54 a) GARÇON, s. g. e., sah. 168, No. 101 - 102.

55) Cass. civ., 22 Haziran 1892, 9 Haziran 1896, 29 Haziran 1897, (GARÇON, s. g. e., sah. 169, No. 105, 106, 107, 108).

56) MANZINI, s. g. e., sah. 729.

57) NOSEDA, s. g. monogr. in PESSINA, s. g. e., sah. 1075.

58) Viyana Mah. 7 Haziran 1900 (GARÇON, s. g. e., sah. 161, No. 50).

59) GARÇON, s. g. e., sah. 161, No. 10.

60) Roma Mah. 7 Temmuz 1902 (CONTI, s. g. e., sah. 95, No. 58). Kararın tam metni için BK. not 70.

fabrikaları yıkardım» deyip te zarar iras etmeksizin fabrikaya taş atmak⁶¹; iki işçinin işi terketmelerini temin maksadiyle hususî bir malikâneyi muhasara etmek⁶²; işi terketmemiş bir işçiye «Aziz arkadaşım sana yalvarırız, imalâthaneye dönüp çalışma... arkadaşlar çok müteheyyiçtir ve yarın korkunç bir kavgaya sebebiyet vermeniz muhtemeldir. İşe avdet etmemek ve müthiş bir faciayı tahrik eylememek hususunda aklı seliminize güveniyoruz. - Grevciler namına, Büro» şeklinde mektup yazmak⁶³; bir fabrikada çalışan ve ücretlerin tenezzülüne sebebiyet veren yabancı işçileri oradan atmak için toplanmak⁶⁴; bir maden ocağına girip de vagonları devirmek, hava tertibatını temin eden makineleri kıracağını söyleyip ocağa giden yollara nöbetçi dikerek çalışmak isteyen işçilerin ocağa girmelerine mâni olmak⁶⁵; elinde bıçak olup ta «seni öldüreceğim» diye bağırarak bir kimsenin üstüne atılmak⁶⁶; bir sendika sekreteri tarafından greve iştirak etmeyen işçilere hitaben mektup yazıp bu «suçlarını» yüzlerine vurmak ve iki gün zarfında greve iştirak edip etmiyeceklerini bildirmeğe davet ederek sükûtlarının red mânasına geleceğini ve bunun akibetinden sendikanın kendilerini mesul tutacağını ihtar etmek⁶⁷; bir fabrikanın dışında toplanan grevcilerin mümessili sıfatıyla ve taş ve sopalarla mücehhez olarak fabrikaya girip ustabaşılarını işi terketmeğe davet etmek⁶⁸; bir işçiye «Pekalâ! Size ve sizin gibi hareket eden hayinlere meheldir. Aleyhinizde bir kampanya tertip edecek, her yerde korkak ve hayinleri ilân edeceğiz, o suretle ki nihayet arkadaşların istiskal ve istihkarı sizleri korporasyondan kovsun» demek⁶⁹ ve ilâhırı...

15. Maahaza gerek cebrü şiddet ve gerek tehdit bakımından mevcudiyeti zarurî olan bir şart da, bunların haksız, yani hukuka aykırı olmasıdır. Prensip itibarile kanun veya mukavelenin hattâ örf ve âdetin verdiği bir hakkın kullanılacağıнын bildirilmesi bir tehdit teşkil etmiyeceği gibi, bu hakkın istimali neticesinde bir şahsa karşı kullanılan şiddet te cebir sayılamaz. Bunun bazı misallerini, bizatihi suç olmayan, binaenaleyh hukuka aykırı addedilemiyen boykot ve grev tehdidinde görmüştük⁷⁰.

61) Douai Bid. Mah. 18 Nisan 1867 (GARÇON, s. g. e., sah. 160, No. 38).

62) Grenoble Mah. 18 Temmuz 1901 (GARÇON, s. g. e., sah. 160, No. 39).

63) Caen Mah. 22 Ekim 1897 (GARÇON, s. g. e., sah. 160, No. 40).

64) Alais Mah. 7 Eylül 1867 (GARÇON, s. g. e., sah. 160, No. 41).

65) Alais Mah. 12 Şubat 1882 (GARÇON, s. g. e., sah. 160, No. 42).

66) Saint - Etienne Mah. 16 Şubat 1893 (GARÇON, s. g. e., sah. 160, No. 44).

67) Saint - Etienne Mah. 25 Kasım 1893 (GARÇON, s. g. e., sah. 160, No. 45).

68) Lille Mah. 15 Temmuz 1904 (GARÇON, s. g. e., sah. 161, No. 46).

69) Seine Mah. 11 Ağustos 1888 (GARÇON, s. g. e., sah. 161, No. 48).

70) «İşçilerce hüsnü telâkki edilmeyen bir işçinin işine son verilmediği takdirde

Şimdi bu hukuka aykırılık şartı üzerinde biraz duralım ve tatbikat ve nazariyatta tereddüt ve münakaşalara sebebiyet vermiş olan bazı hâdiselerî teşrih edelim.

Mehaz kanun hakkındaki Bakanlık Esbabı Mucibe Lâyihasında bu mevzuda Nazır Zanardelli şöyle demektedir: «Basit bir tehdit sadece haklı bir sebebe müstenid bulunabileceği gibi, bizatihi haklı da olabilir: bir alacağın tahsili için dâva açılacağına bildirilmesi halinde olduğu gibi. Bu itibarla cezalandırılması için tehdidin haksız olması gerektiği hakkındaki Komisyon teklifini kabule lâyık telâkki ettim»⁷¹.

Yalnız tetkik mevzuumuzu teşkil eden suçta hukuka aykırılık sadece vasıta bakımından değil, fakat gaye bakımından da incelenmek, şu suretle ki, cebir veya tehdit istimali neticesinde ulaşılmak istenilen gaye de gayrimeşru olmak iktiza eder. Şayet fail başkasının çalışma hürriyetini kanunun tecviz ettiği bir şekilde men veya tahdit etmek için cebir veya tehdit istimal etmişse, yine 201 inci maddedeki suçu işlemiş olmaz⁷².

Meselâ Hafta Tatili hakkındaki kanunda mevcut tatil mecburiyetine riayet etmeyen bir dükkân sahibini çalışmaktan men'etmek suç teşkil etmez. Zira elde edilmek istenen şey, dükkân sahibinin kanuna riayet etmesidir. Demek oluyor ki, vasıta — yani cebir veya tehdit — hukuka aykırı olsa bile, gaye hukuka aykırı olmadıkça, yani çalışma hürriyetinin *kanuna muhalif bir şekilde* men ve tahdidi gayesi güdülmedikçe fiilin haksız olduğu söylenemez.

Nitekim italyan Yargıtayı, resmî tatil gününde bir fabrika işçilerini çalışmaktan men'etmek için vuku bulan tehdidin, bizim 201 inci maddemize göre cezalandırılmıyacağına karar vermiştir⁷³. Buna mukabil Hafta Tatili Kanununun 8 inci maddesine tevfiikan gereken müsaade istihsal edildiği takdirde, tatile riayet ettirmek maksadıyla hareket edilmesi artık meşru bir gaye addedilemez ve fiil hukuka aykırı olur⁷⁴. Aynı şey İş müddetleri Nizamnamesine ve İş Kanununun çalışma müddetlerine ait hükümlerine (m. 3 - 53) ve buna mütedair diğer mevzuata⁷⁵ riayet ettir-

---

grev yapacaklarını bildiren bir müessese (hâdisede umumî tenvirat müessesesi) işçileri, CK. 165 (TCK. 201/1) inci maddenin anladığı mânada san'at serbestisi aleyhinde bir suç işlemiş olmazlar» (Roma Mah. 7 Temmuz 1902 - CONTI, s. g. e., sah. 95, No. 58).

71) Bk., LASCHI, s. g. e., sah. 41.

72) MANZINI, s. g. e., 1921, tabı, sah. 729; 1951 tabı, sah. 186.

73) İt. Ygt. 2 Temmuz 1904 (CONTI, s. g. e., sah. 94, No. 54).

74) «Kanunun verdiği salâhiyete binaen Hafta Tatili Kanununun tatbiki Belediye Reisince tâlik edildiği takdirde, tatile riayet ettirmek maksadıyla hareket edilmesi suçu ortadan kaldırmaz» (İt. Ygt., 12 Kasım 1908 - CONTI, s. g. e., sah. 92, No. 25 bis.).

75) Bu mevzuat şunlardır: «Günde en az sekiz saat veya daha az çalışması

mek maksadiyle yapılan cebir ve tehdit hareketleri hakkında da söylenebilir⁷⁶. Yalnız şurasını ehemmiyetle tebarüz ettirelim ki, 201 inci maddenin 1 inci fıkrasının tatbiki için lüzumlu olan gerek vasıtalarda ve gerek gayedeki hukuka aykırılık, gayede bulunmayıp da vasıtada mevcut bulunursa, bu keyfiyet 201 inci maddedeki suçun teşekkülüne mani olursa da, vasıtadaki hukuka aykırılığı ayrıca nazarı itibare almış olan başka bir suçun vücut bulmasına mâni teşkil etmez⁷⁷.

Hukuka aykırılık bakımından, müstakbel damadın, rakibine krediyi kesmediği için, kızı ile evlenmesine razı olmadığını bildiren tüccar ile⁷⁸, kendisinden aldığı malı muayyen bir fiyattan aşağıya satan perakendeci tüccarı bir daha mal vermemekle tehdit eden toptancının⁷⁹ örf ve kanunca kendilerine tanınan bir salâhiyeti istimal ettikleri, binnetice birinci vaziyette kızın verilmeyeceğini, ikinci halde ise mal satılmıyacağını bildirmenin haksız sayılmıyacağı hususunda tereddüt edilmezse de, mahkemeye intikal etmiş olan aşağıdaki hâdisede tehdidin haklı olup olmadığı münakaşalara yol açmıştır:

Mevzubahs hâdisede bir istihlâk resmi mültezimi, şarap satan dükkân-lara müracaatla, şaraplarını muayyen bir firmadan satın almadıkları takdirde resmin tahsilinde kendilerine kolaylık göstereceğini, aksi halde kanunun tecviz ettiği azamî şiddeti haklarında tatbik edeceğini bildirmişti. Dikkat edilmiştir ki, mültezimin tehdidi gayri kanunî bir muameleyi yapmak olmayıp kanunu azamî şiddetiyle tatbik etmekten ibarettir. Bu hâdisede İtalyan Yargıtayı şu şekilde karar vermiştir: «San'at veya ticaret serbestisini ihlâl suçu, san'at veya ticaret serbestisini men veya tahdit için kullanılan vasıtanın kanunun şiddetle tatbiki tehdidinden ibaret bulunması halinde de mevcuttur. Bu itibarla şaraplarını muayyen bir tüccardan satın alan dükkân sahiplerini İstihlâk Resmi kanununun tecviz ettiği malî mükellefiyeti tatbikle tehdit eden istihlâk resmi mültezimi de bu suçu işlemiş olur»⁸⁰.

Bu hâdiselerin münakaşalara sebebiyet verdiğini söylemiştik. Filhalka Noseda ve diğer müelliflerin bu kararı tenkit etmelerine ve kanunun

icap eden işçiler hakkında nizamname - No. 4658, Ta. 12.11.1940 - Fazla saatlerle çalışma nizamnamesi. - No. 4854, Ta. 6.11.1939. - Hazırlama, tamamlama veya temizleme işleriyle aralı işler nizamnamesi - No. 5546, Ta. 3.11.1943».

76) MANZINI, *s. g. e.*, 1951 tabı, sah. 186.

77) MANZINI, *s. g. e.*, 1921 tabı, sah. 729.

78) MANZINI, *s. g. e.*, 1921 tabı, sah. 727, not 27; NOSEDA, *s. g. e.*, *monogr.* in PESSINA, *s. g. e.*, sah. 1075.

79) NOSEDA, *s. g. monogr.* in PESSINA, *s. g. e.*, sah. 1075.

80) İt. Ygt., 14 Haziran 1897 (CONTI, *s. g. e.*, sah. 94, No. 47 - 47 bis.).

tatbikinin hukuka aykırı olamayacağını, binnetice hukuka aykırı olmayan bir hususun tatbik edileceğine dair olan bir tehdidin haksız sayılmıyacağını söylemelerine mukabil⁸¹, Manzini bu keyfiyette hakkın suiistimalini derpiş etmekte ve bu sebeple sözü geçen Yargıtay kararını tasvip eylemektedir⁸².

Biz de Manzini'nin noktai nazarına iştirak etmekteyiz. Muayyen bir husus yapıldığı takdirde kanunu hiç veya az tatbik etmeği söyleyip te, bu arzuya uyulmadığı takdirde azamî şiddetin gösterileceğini bildirmek kanunun verdiği azamî şiddet salâhiyetini suiistimal etmek olur. Kanun ise hakkın suiistimalini himaye ve binnetice tecviz etmediği cihetle, bu keyfiyet hukuka aykırı olur ve 201 inci maddenin ilk fıkrasının şümülüne girer.

16. Kanun cebrü şiddetle tehdidin san'at ve ticaret serbestisini tahdit veya men'etme neticesinin bir vasıtası olduğunu kabul ettiği cihetle, bu vasıtanın sözü geçen neticeyi tevliide salih ve elverişli olması da gerekir⁸³. Bu itibarla, cebir ve tehdit ciddi olmalı⁸⁴, hasseten tehdit korkutabilmelidir. Ancak bu korkunun ağır olması şart değildir⁸⁵.

Bu itibarla greve iştirak etmeyen işçilere hitaben «çalışmaya giderseniz vay halinize, çünkü jandarma gelip sizleri evinize gönderecektir» demek suç teşkil eder⁸⁶. Her ne kadar bazı müellifler bu tehdidin ciddi olmadığını ileri sürerek fiilin suç sayılmasına muhalif iseler de⁸⁷, fikrimizce tehdidin ciddiyet ve ağırlığını yekdiğerinden ayırmak lâzımgelir.

Tehdidin ciddiyeti demek, onun korkutabilir bir mahiyet taşıması demektir. Tehdidin ağırlığı ise bu korkunun nevi ve derecesini ifade eder. Bir tokat atmak veyahut aylık ücretinden bir lira kesmek tehdidi, tevliit ettiği korkunun nevi ve derecesi itibariyle ağır değildir. Fakat şayet

81) NOSEDA, *s. g. monogr.* in PESSINA, *s. g. e.*, sah. 1076 : aynı fikirde, ARENA ve FLORIAN (Zikreden NOSEDA, *s. g. sah.*, not 14) - GARCON da aynı kanaattedir (*s. g. e.*, sah. 160, No. 36). Filhakika bu müellife göre kanunu tatbik etmek tehdidi bir kimsenin şahsî hürriyetini ağır surette haleidar edebilir, onun iradesi üzerinde müessir olabilir, fakat bir suç olarak telâkki edilemez. Mademki tehdidi mevki fiile koymak, yani kanunu tatbik etmek cezalandırılmamaktadır, o halde sadece tehdidin cezalandırılmasına da imkân yoktur. Bu vaziyette hakkın suiistimali vaziyeti derpiş edilse ve hukuki mesuliyetin kabulü cihetine gidilse bile bu keyfiyet cezai mesuliyetin tesisine kifayet edemez.

82) MANZINI, *s. g. e.*, 1921 tabı, sah. 727, not 2.

83) MANZINI, *s. g. e.*, 1951 tabı, sah. 185.

84) LASCHI, *s. g. e.*, sah. 55.

85) Bk., yukarda No. 10.

86) İt. Ygt., 2 Mayıs 1902 (LASCHI, *loc. cit.*).

87) LASCHI, *loc. cit.*

tehdidin yerine getirileceği hususunda mağdurda bir kanaat husule gelmişse yine de ciddidir.

Bunun gibi jandarmanın gelip greve iştirak etmeyen işçileri evlerine göndereceği tehdidi ağır olmayabilir. Zira eve gönderilmek büyük bir zarar iras edecek mahiyette değildir. Fakat şayet muhataplar buna inanmış ise tehdid ciddidir ve bu sıfatla suç teşkil eder.

C — Diğer vasıtalar :

17. Yukarda arzettiğimiz veçhile, kanunumuz vasıtalar bakımından mehzadan ayrılarak fiilin cebir veya tehditle işlenmesi ile iktifa etmemiş, bütün diğer vasıtaları da ihtiva edecek surette bir ibareyi — yani «her ne suretle olursa olsun» tâbirini — kanuna ithal eylemiştir. Bu hususta düşüncüklerimizi yine yukarda izah ettiğimiz cihetle, burada tekrarı zait telâkki ediyoruz.

Yalnız şurasını ehemmiyetle belirtelim ki, Vazı Kanun, bu her ne suretle olursa olsun tâbirini kullanmakla iktisadî mücadelede istimal edilen bilcümle vasıtaları ifade etmek istemiş olamaz.

Bir fiilin suç olabilmesi için hukuka aykırı olması iktiza ettiğine göre⁸⁸, nazarı itibare alınıp tecrim edilen vasıtalar da kanuna, mukaveleye ve örfeye aykırı olmak icap ederler. Aksi halde bir tek işçiye yol veren müessese, ayhığına zam yapılmadığı takdirde çalışmayacağını bildiren tek işçi bile, 201 inci maddeye göre cezalandırılmak lâzımgelir. Ancak böyle ve nazarı esaslara uygun bir tefsirledir ki, kanunumuzdaki «her ne suretle olursa olsun» tâbirinin her türlü meşru iktisadî mücadele vasıtasını da ihtiva edecek şekilde anlaşılmasının önüne geçilmiş olur.

Bu itibarla, cebir ve tehdit mefhumlarının dışında kalan ve hukuka aykırı olan her türlü vasıtanın istimali, 201 inci maddenin şümulüne girer. Tahkir, haksız rekabet, mukabelei bilmisil, aldatıcı söz ve fiiller, yalan haber ve şayialar⁸⁹, grevciler tarafından çalışmalarına müsaade edilen maden işçilerine verilen hüviyet cüzdanlarının sahte olarak tanzi miyle başka işçilere tevzii⁹⁰ ve diğer namütenahi hukuka aykırı hareketlerin cümlesi 201 inci maddenin ilk fıkrasının tatbikini müstelzim bulunmaktadır. Hattâ sadece işverenle işçi arasındaki mukaveleye ademi riayet te hukuka aykırı olacağından suç teşkil etmektedir. Bu suretle hem 201 inci maddenin tatbik sahası lüzumsuz ve zararlı bir şekilde ve alabildiğine genişlemekte, hem de yalnız hukukî bir ihtilâfa sebebiyet

88) KUNTER, *Sucun kanunî unsurları nazariyesi*, İstanbul 1950, sah. 84.

89) GARÇON, *s. g. e.*, sah. 162, No. 57.

90) GARÇON, *s. g. e.*, sah. 162, No. 60.

veren mukavele şartlarına riayetsizlik — bilfarz üç sene müddetle istihdam edilen bir işçiye bu müddet dolmadan yol vermek — keyfiyeti suç sayılmaktadır. Bu mülâhazalar kanundaki «her ne suretle olursa olsun» ibaresinin maddeden çıkarılması hususundaki temennimizi tekrara bizi sevketmektedir.

§ 4. İcra.

18. Suç, san'at veya ticaret serbestisinin az veya çok uzun bir zaman için yahut daimi olarak tahdit veya men'edilmesiyle tamam olur. Bu itibarla fiilin tamam olması için failin istihdaf ettiği yakın maksadın — çalışma hürriyetinin tahdit veya men'i — tahakkuku şart olup, maddi bir suç muvacehesindeyiz⁹¹. Bu itibarla gerek nakıs ve gerek tam teşebbüs halleri kabili tasavvurdur⁹².

Meselâ bir san'at veya ticaretin tahdidi için cebir veya tehdit icra edecek bir işçi kitlesinin bir fabrikaya müteveccihen yola çıkıp ta zabıta kuvvetleri tarafından dağıtılması veya fabrikaya girmekten men'edilmek için haklarında grevciler tarafından tertibat alınan işçilerin fabrikaya girip gizlice çalışmaları⁹³ halinde nakıs teşebbüs; tehdit veya cebir istimal edildiği halde matlûp neticenin tahakkuk etmemesi vaziyetinde ise tam teşebbüs mevcut olur.

Nitekim İtalyan Yargıtayı «sınai bir müessesenin kapanmasını temin maksadiyle cebir ve tehditte bulunup ta, zabıta kuvvetlerinin müdahalesi neticesinde maksatlarına erişemeyen grevcilerin» nakıs teşebbüsten dolayı mesul olacaklarına karar vermiştir⁹⁴. Keza aynı mahkeme «tehdit vasıta-

91) Habuki 1930 İtalyan CK. nun 513-üncü maddesinde «bir san'at veya ticaret serbestisinin ihlâl veya men'i için eşya üzerinde cebir veya hileli vasıtalar kullanan kimse» dediği cihetle, çalışma hürriyetinin men veya tahdidi, suçun tamam olması için lâzım gelmemekte ve şekli bir suç mevzu bahis olmaktadır.

92) MANZINI, *s. g. e.*, 1921 tabı, sah. 730. - «CK. 165 (TCK. 201/1) inci maddede derpis olunan suçun tamam olabilmesi için san'at veya ticaret serbestisinin fiili tahdit veya men'edilmiş olması lâzım gelir. Aksi halde teşebbüs cercevesi içinde kalmış olur.» (İt. Ygt. 26 Ocak 1909; CONTI, *s. g. e.*, sah. 92, No. 19); «CK. 165 (TCK. 201/1) inci maddede derpis olunan suç, teşebbüse müsaittir» (İt. Ygt. 27 Haziran 1907; CONTI, *s. g. e.*, sah. 93, No. 33). - Buna mukabil İtalyan Yargıtayı bazı eski kararlarında mevzu bahis suçun şekli olup teşebbüse müsait olmadığına da karar vermiştir. (İt. Ygt., 27 Temmuz 1896 - 17 Aralık 1894 - CONTI, *s. g. e.*, sah. 94, No. 48, 49, 49 bis). Keza 1930 kanunundan sonra aynı Yargıtay, işbu suçun tamamlanması için müsterek bir sınai veya ticari menfaatinin tehlike veya zarara maruz kaldığının sübutu şart olmayıp, böyle bir tehlike veya zarar ihtimalinin mevcudiyetinin kâfi geleceğine karar vermiştir (İt. Ygt., 16 Ocak 1940 - Bk.: not 10).

93) GARCON, *s. g. e.*, sah. 164, No. 72.

94) İt. Ygt., 26 Ocak 1909, (CONTI, *s. g. e.*, sah. 92, No. 19 bis).

siyle çalışmaya giden bir işçiyi geri çevirmeye uğraşır ta, bunda muvafak olamayan kimse, çalışma hürriyetine karşı nakıs teşebbüs derecesinde kalmış bir suç işlemiş olur» şeklinde içtihat etmiştir⁹⁵. Fikrimizce bu son vaziyette nakıs değil, tam teşebbüs vardır; zira fail yapacağını yapmış, tehdidini müessir kılmak için elinden geleni icra etmiş, buna rağmen netice hasıl olmamış, işçinin çalışma hürriyeti bilfiil men veya tahdit edilmemiştir. Yani icra hareketleri bittiği halde netice hasıl olmamıştır.

İşaret edelim ki, bu neticenin yani çalışma hürriyetinin men veya tahdidinin muvakkat veya devamlı olması şart olmamakla beraber, bu son vaziyette mütemadî suç hali manzur olur ve çalışma hürriyeti men veya tahdit edildikçe suç imtidat eder⁹⁶.

«Tahdit» tâbiri çalışma hürriyetini vüs'at itibariyle engelleyen, bu hürriyeti kısmen felce uğratan, arzu edilenden başka bir şey yapmağa, bir şeyi yapmamağa, istenmeyen bir hususa tahammül etmeğe icbar eden herhangi bir hareketi ifade eder. «Menetmek» ise, mevzubahs hürriyeti ortadan kaldıran, bir çalışma şeklini ref'eden veya bunun terkedilmesini temin eden bir harekettir⁹⁷.

İlave edelim ki, çalışma hürriyetinin başlangıçta, yani henüz bilfiil çalışmaya başlanmadan men veya tahdit edilmesiyle, hürriyetin istimaline başlandıktan, yani bir san'at veya ticaretle iştigale iptidar edildikten sonra men veya tahdit edilmesi arasında fark yoktur⁹⁸.

§ 5. Manevî unsur :

19. Tetkik mevzuumuzu teşkil eden suçun manevî unsuru kasttan ibaret olup, san'at veya ticaret serbestisini men veya tahdit etmeği istemek ile vücut bulur. Diğer bir tâbirle, fail hem tehdit veya cebrü şiddet hareketlerini bilerek ve isteyerek yapmalı, hem de işbu hareketlerin neticesi olan çalışma hürriyetinin men veya tahdidini istemiş olmalıdır⁹⁹. Bu itibarla şayet fail çalışma hürriyetini tahdit etmek istememiş, fakat fiilin neticesinde bu hürriyet tahdit edilmiş, bilfarz müessir fiil üzerine mağdur çalışma kabiliyetini devamlı olarak veya muvakkat bir zaman için kaybetmiş ise 201 inci maddenin tatbiki cihetine gidilemez.

Maahaza failin tâkip ettiği gaye haizi ehemmiyet değildir. Her ne kadar bazı müellifler ve mahkeme içtihatları iktisadî bir gaye ile hareket

95) İt. Ygt., 3 Ekim 1908, (CONTI, s. g. e., sah. 92, No. 27).

96) MANZINI, s. g. e., 1921 tabı, sah. 730.

97) NOSEDA, s. g. monogr. in PESSINA, s. g. e., sah. 1080.

98) İt. Ygt., 16 Ocak 1940, (Bk.: not 10).

99) NOSEDA, s. g. monogr. in PESSINA, s. g. e., sah. 1087.

edilmesini istilzam edip, bilfarz failin siyasi bir maksatla mücehhez olması halinde 201 inci maddenin tatbik edilmeyeceğini ileri sürmüşlerse de, maddede saikin nazara alınacağını işrâb eden bir cihet yoktur ve böyle bir mütalâa maddede mevcut olamayan bir hususu ona eklemeye müncer olur¹⁰⁰.

Bu mevzuda italyan Yargıtayı mehzaz kanunu tatbik ederken pek o kadar müstakar bir içtihada sahip olmuş değildir.

Nitekim bazı kararlarında siyasi maksatla hareket edilmesi halinde de 201 inci maddemizi tatbik eden bu mahkeme¹⁰¹, diğer bazı kararlarında iktisadi maksadın mevcudiyetini aramış ve başka bir maksatla ve bilhassa siyasi bir saikle hareket edilmesi haline bizim 188 inci maddeyi tatbik etmiştir¹⁰².

100) MANZINI, s. g. e., 1921 tabı. sah. 731.

101) «Yapılan hareketle sanayi hürriyeti tahdit edilmek istendiği taktirde, CK. 165 inci (TCK. 201/1) maddedeki suçun unsurları tekevvün eder. Kanun iktisadi veya siyasi veya diğer bir maksat arasında bir ayırma yapmış değildir.» İt. Ygt. 4 Mayıs 1911 - CONTI, s. g. e., sah. 91, No. 16); «Ticaret serbestisini menetmeğe müteveccin bir cebir mevzubahs oldukta, bu cebir protesto maksadiyle istimal edilse bile, CK. 165 (TCK. 201/1) inci madde daima kabili tatbiktir» (Bologna İst. Mah., 13 Temmuz 1906 - CONTI, s. g. e., sah. 94, No. 51).

102) «Mücavir bir şehir satıcılarını pazarı terketmeğe icbar için vâki bağırıp çağırmalar ve tehditler CK. 165 (TCK. 201/1) inci maddedeki suçu yahut siyasi istilzamin mevzubahs olması halinde 156/2 (TCK. 191/1) inci maddedeki suçu teşkil ederler.» (İt. Ygt. 23 Ocak 1910 - CONTI, s. g. e., sah. 92, No. 17); «Cebir veya tehdidi muhtevi bir fiil mevzubahs oldukta, evvelemirde gaye ve saikin araştırılması gerekir; bu gaye veya saik sureti mahsusada tavsif edilmediği taktirdedir ki CK. 154 (TCK. 188) inci madde hükmü tatbik edilebilir. Bu itibarla iktisadi gayenin mevcudiyeti tespit edildikte (hâdisede beledi hakların istimali), çalışmaktan vazgeçirmek için işçilere karşı yapılan cebir ve tehditler CK. 165 (TCK. 201/1) inci maddenin unsurlarını ihtiva ederler.» (İt. Ygt., 1 Şubat 1909 - CONTI, s. g. sah. Noh. 18 - 18 bis); «Bir Birlik tarafından vâki boykot tehdidi mevzubahs oldukta, suçun vasfını tespit için gaye veya saiki araştırmak iktiza eder; sayet bu gaye veya saik iktisadi ve umumî menfaat mahiyetinde ise CK. 165 (TCK. 201/1) inci madde; bilâkis hususî menfaat mahiyetinde ise CK. 154 (TCK. 188) inci madde tatbik olunur» (İt. Ygt., 17 Ocak 1909 - CONTI, s. g. sah., No. 20); «Cebir ve tehditler sermaye ile sâiy arasındaki iktisadi münasebetler üzerinde tesir icra etmek için vuku bulduğu taktirde, 154 (TCK. 188) inci madde değil, 165 inci (TCK. 201/1) madde tatbik olunur» (İt. Ygt. 3 Aralık 1908 - CONTI, s. g. sah., No. 23 bis.); «İşçileri çalışmalarına devam etmekten men için kullanılan cebir, iktisadi bir gayeye müstenit olduğu taktirdedir ki 165 inci (TCK. 201/1) maddedeki suçu teşkil eder.» (İt. Ygt., 24 Ağustos 1907 - CONTI s. g. e., sah. 93, No. 31); «İktisadi bir gayenin ademi mevcudiyeti halinde cebir ve tehditler CK. 165 (TCK. 201/1) inci maddenin değil, 154 üncü (TCK. 188) maddenin şümüline girerler» (İt. Ygt., 17 Ocak 1907 - CONTI, s. g. sah. No. 36); «Çalışmayı menetmek veya terketmek için yapılan cebir ve tehditler, saikleri iktisadi bir gayenin eide

Fikrimizce bu son noktaî nazar, hem 201 inci maddedeki manevî unsurun iyi anlaşılmamış olmasından, hem de 201 inci madde ile 188 inci madde arasında maddî unsur, yani cebir derecesi bakımından mevcut farkın gözden kaçmış olmasından ileri gelmektedir. Halbuki kanaatimizce 201 inci maddenin istilzam ettiği kast vasıtalarına — cebir veya tehdit veya hukuka aykırı diğer vasıtalar — ve neticeye — san'at veya ticaretin men veya tahdidi — şamil olmak lâzım ve fakat kâfidir. Failin çalışma hürriyetinin sözü geçen vasıtalarla men veya tahdit etmesindeki saik haizi ehemmiyet değildir.

Bu saik iktisadî olabileceği, yani fail kendisinin veya mensup olduğu sınıfın iktisadî şartlarını ıslâh maksadını güdebileceği gibi, siyasî bir maksat veya hırs veya intikam hissi de olabilir. Meselâ bir greve iştirak etmeyen işçilere kızan bir işçi, onların da greve iştirak etmelerini temin etmek için değil de, sırf bu hiddet veya tehevürün tahtı tesirinde olarak bunları tehdit etse veya cebrü şiddet gösterse yahut siyasî maksatla ilân edilen greve iştiraki temin için aynı hareketlerde bulunsa, yine 201 inci maddenin ilk fıkrasına göre cezalandırmak lâzımgelir¹⁰³.

İlave edelim ki, fiilin bir topluluk tarafından işlenmesi halinde, her ferdin 201 inci maddenin ilk fıkrasında ifade olunan kastla mücehhez olduğunun sübutu gerekir ve bu kast sadece böyle bir topluluğa katılmış olmak keyfiyetinden istidlâl olunamaz¹⁰⁴. İtalyan Yargıtayının topluluğun tehditkâr oluşunu, bunu meydana getiren her bir ferdin de tehditte bulunduğunu kabul için kâfi gören noktaî nazarı, müelliflerce azim bir hukukî hata olarak tavsif edilmektedir¹⁰⁵.

§ 6. Müeyyide :

20. Kanunumuzun 201 inci maddesinin 1 inci fıkrasına göre tetkik mevzuumuzu teşkil eden suçun müeyyidesi, bir aydan iki seneye kadar hapis ve 30 liradan 150 liraya kadar ağır para cezasıdır. Kanunumuz mehazın 167 nci maddesinde mevcut ağırlatıcı sebebi kabul etmemiş

edilmesi olduğu taktirde, CK. 165 (TCK. 201/1) inci maddenin şumulüne girerler. Bu itibarla siyasî maksatlarla hükümeti protesto etmek için ilân edilen umumî bir greve iştirake icbar gayesile cebir istimal eden kimseler, CK. 154 (TCK. 188) inci maddedeki suçu işlemiş olurlar» (İt. Ygt., 17 Mayıs 1905 - CONTI, s. g. e., sah. 94, No. 41-41 bis).

103) Siyasî grevde yevmiyeleri azaltıp çoğaltmak, evvelce kabul edenlerden farklı şartlar altında mukavele kabulüne icbar etmek maksatları bulunmayabileceği cihetle, 201 inci maddenin 2 nci fıkrasının tatbiki cihetine gidilmeyebilir. Fakat cebir veya tehdit kullanılmışsa 1 inci fıkranın tatbik edilmemesi için sebep kalmaz.

104) MANZINI, s. g. e., 1921 tabı, sah. 731.

105) İt. Ygt., 9 Ağustos 1906 (Zıkr ve tenkit eden : MANZINI, s. g. sah., not 3)

olduğu cihetle, bu cezaların kanuni bir şiddet sebebiyle arttırılmasına imkân yoktur¹⁰⁶.

Ancak maddede yazılı para cezası 5435 sayılı kanunun 2 nci maddesi gereğince beş misline iblâğ edildiği cihetle, halen bu cezanın asgarî haddi 150, azamî haddi ise 750 liradır.

İlâve edelim ki, tazminat gibi medenî müeyyidelerin talebi bakımından, mevzubahs suç bir hususiyet arzeder ve grev veya sair hareketlerden mutazarrır olan kimse, işi terketmiş olandan zarar ziyan talep edemez. Zira bu terk keyfiyeti ihtiyarla vuku bulmuş olmayıp cebir veya tehdit veya hukuka aykırı sair vasıtaların tahtı tesirinde vâki olmuştur. Bu itibarla tazminat talebinin işbu vasıtaları istimal etmiş olan kimseye yönetilmesi iktiza eder¹⁰⁷.

106) Mehaın 167 nci maddesinde «Yukarki maddelerde — ki bunlar bizim 201 inci maddemizde ve iki fıkra halinde toplanmıştır — derpiş olunan fiillerin şef veya elebaşları varsa, bunlar hakkındaki ceza 3 aydan 3 seneye kadar hapis ve 500 lireden 5000 lirete kadar ağır para cezasıdır.» denmektedir. Bu ağırlatıcı sebebin dayandığı mülâhaza meydandadır. Bu gibi şahısların mesuliyeti çok daha büyüktür. Nitekim bilcümle kitle halinde işlenen suçlarda, kitleyi idare edenin idare edilenlere nisbetle daha ağır bir şekilde cezalandırılmasını isteyenler vardır (Bk., TANER, *Ceza Hukuku*, İstanbul 1949, sah.) İşte mehaın kanun çalışma hürriyeti aleyhinde işlenen suçların çok kere toplulukla ika edildiğini ve bu topluluğun yine çok kere bazı elebaşları bulunduğunu nazara alarak, bunların cezasını şiddetlendirmeye daha uygun bulmuştur ki, tasvip ve aynı ağırlatıcı sebebe kanunumuzda yer verilmemesini tenkit etmeye imkân yoktur. Maahaza türk hâkiminin bu gibi elebaşlar hakkında cezayı takdiren ağırlatmasına mâni bulunmadığı gibi, bu keyfiyet cezaların şahsileştirilmesine imkân vereceği cihetle tavsiyeye şayandır.

107) MANZINI, s. g. e., 1921 tabı, sah. 742 - 743.